

ਰੂਪ ਬਦਲਣਾ

(17:1-13)

ਅਧਿਆਇ 17 ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ (ਅਧਿਆਇ 14-17) ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ‘‘ਯਿਸੂ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ’’ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੱਤੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਗੱਲ ਠਹਿਰਾਉਣੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕਬੂਲਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਮੱਤੀ ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਚੌਥੇ ਵਾਧੂ ਭਾਗ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ ਨੂੰ ਉਘਾੜਨ ਲਈ ਮੁੜ ਆਇਆ (ਅਧਿਆਇ 18)।

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਆਰੰਭ ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (17:1-13) ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਦਾ ਜਲਾਲ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੇ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਗੁਮਰਾਹ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪਤਰਸ ਨੇ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਚਾਹ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਸੁਰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਰੋਸ਼ਠ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉੱਤੇ ਛੁੱਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਯਿਸੂ ਦੀ ਹੀ ਸੁਣਨ ਦਾ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਸੀਹੀ ਯੁੱਗ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੁਕਮ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਯਿਸੂ ਦਾ ਜਲਾਲ (17:1-8)

¹ਛਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਯਿਸੂ ਪਤਰਸ ਅਤੇ ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇ ਭਾਈ ਯੂਹੰਨਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਉੱਚੇ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਵੱਖਰਾ ਲੈ ਗਿਆ। ²ਅਤੇ ਉਹ ਦਾ ਰੂਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਦਲ ਗਿਆ ਅਰ ਉਹ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਚਮਕਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਚਾਨਣ ਜੇਹੇ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ। ³ਅਰ ਵੇਖੋ ਜੋ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਲੀ ਦਿੱਤੇ। ⁴ਤਦ ਪਤਰਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਸਾਡਾ ਐਥੇ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਚਾਹੇਂ ਤਾਂ ਐਥੇ ਤਿੰਨ ਡੇਰੇ ਬਣਾਵਾਂ, ਇਕ ਤੇਰੇ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਮੂਸਾ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਏਲੀਯਾਹ ਲਈ। ⁵ਉਹ ਅਜੇ ਬੋਲਦਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਵੇਖੋ ਇਕ ਜੋਤਮਾਨ ਬੱਦਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਛਾਉਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵੇਖੋ ਉਸ ਬੱਦਲ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਅਵਾਜ਼ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਆਈ ਜੋ ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪਰਸਿੰਨ ਹਾਂ। ਉਹ ਦੀ ਸੁਣੋ। ⁶ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੂੰਹੇ ਮੂੰਹ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਡਰੇ। ⁷ਪਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਨੇੜੇ ਆਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਉੱਠੋ ਅਤੇ ਨਾ ਡਰੋ ⁸ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇੱਕਲੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਡਿੱਠਾ।

ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਕਈ ਮੁਕਾਸ਼ਫ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਛੁਟਕਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪਿੱਛੋਕੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਪਰਲੋ ਦੇ ਬਾਅਦ ਨੂਹ ਜਹਾਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਅਰਾਰਾਤ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਉੱਤਰਿਆ ਸੀ (ਉਤਪਤ 8:4)। ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾ ਸੀਨਾ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਮਿਲੀ ਸੀ (ਕੁਚ 24:1, 16;

34: 1-5) ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਵਾਅਦੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਨਬੇ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 34: 1-4)। ਏਲੀਯਾਹ ਨੇ ਕਰਮਲ ਪਹਾੜ ਤੇ ਬਆਲ ਦੇ ਨਬੀਆਂ ਦਾ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ (1 ਰਾਜਿਆਂ 18: 19-40)।

ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਨੁਭਵਾਂ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਲਿਖਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਜਾਂ ਕਫ਼ਰਨਾਹੂਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਗਲੀਲ ਵਿਚ ਇਕ ਅਨਾਮ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੇਟ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (ਮੱਤੀ 5-7) (28: 7, 10, 16-20)। ਜੈਰੂਨ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਉੱਪਰ ਉਠਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 1: 4-12)। ਸਾਡੇ ਇਸ ਵਚਨ ਪਾਠ ਵਿਚ ਮੱਤੀ 17: 1-8 ਜੋ ਕਿ ਯਿਸੂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ, ਇਕ ਉੱਚੇ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਵਾਪਰੀ।

ਰੂਪ ਬਦਲਣਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਤਿੰਨ ਰਸੂਲਾਂ, ਪਤਰਸ, ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖ਼ਾਸ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹੋਇਆ। ਰਾਜ ਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਦੇ ਬਾਅਦ (16: 28), ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਜਲਾਲ ਦਾ ਇਕ ਪੂਰਵ ਸਵਾਦ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਯਿਸੂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਪਤਰਸ ਦੇ ਇਕਰਾਰ ਦੀ ਸਚਿਆਈ ਪੁਖਤਾ ਹੋ ਗਈ (16: 16)। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੰਡਰਾਉਂਦੀ ਮੌਤ (16: 21) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ (16: 24-26) ਯਿਸੂ ਦੇ ਜਲਾਲ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਾਧੂ ਤੱਸਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਜਿਸਨੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮਸੀਹਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣਾ ਸੀ, ਅਸਲ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਖ਼ੁਦਾਈ ਜਲਾਲ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਹੋਣ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।¹

ਆਇਤ 1. ਮੱਤੀ ਅਤੇ ਮਰਕੁਸ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲਿਆ ਸੀ ਯਿਸੂ ਦੇ ਛੇਆਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਣ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ (ਮਰਕੁਸ 9: 2)। ਪਰ ਲੂਕਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ‘ਅੱਠ ਕੁ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ’ ਹੋਣਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ (ਲੂਕਾ 9: 28)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਲੂਕਾ ਨੇ ‘ਕੁ’ (*hōsei*) ਜਾਂ ‘ਲਗਭਗ’ (NIV) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਹੀ-ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਲੂਕਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗਣਨਾ ਲਈ ਯਹੂਦੀ ਢੰਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿਨ ਦੇ ਇਕ ਭਾਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਹਿਦਰਸ਼ੀ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਜਾਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲਿਆ, ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਬਲਕਿ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਛੇ ਦਿਨ ਗਿਣੇ।

ਪਤਰਸ, ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ‘ਅੰਦਰੂਨੀ ਦਾਇਰੇ’ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਜੈਰਸ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀਵਾਉਣ ਵੇਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਤਿੰਨ ਰਸੂਲ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਨ (ਲੂਕਾ 8: 41, 42, 51-56)। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗਥਸਮਨੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਸੀ (26: 36-45)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਸ ਲਗਾਅ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜਲਾਲ ਪਾਉਣ ਦੇ ਗਵਾਹ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਚੁਣਿਆ।

ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇ ਗਵਾਹ ਬਣਨ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ? ਭਲਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਹ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਓਕੜ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਅਤੇ

ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਸਨ? ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਲੂਕਾ 9:33)। ਭਲਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਚੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ? ਇਹਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਅੰਦ੍ਰਿਆਸ, ਫ਼ਿਲਿੱਪੁਸ ਅਤੇ ਨਥਾਨੀਏਲ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ (ਯੂਹੰਨਾ 1:35-51)?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਰੱਖ ਕੇ ਯਿਸੂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਤਕ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਸੀ’’ (ਵੇਖੋ 17:9)। ਪਤਰਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਇਸ ਘਟਨਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ‘‘ਅਸਾਂ ਉਹਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ’’ ਸੀ (2 ਪਤਰਸ 1:16)। ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਵੀ ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦ ਯੂਹੰਨਾ 1:14 ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘‘ਅਸਾਂ ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਡਿੱਠਾ।’’ ਇਹ ਤੱਥ ਕੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆ, ‘‘ਦੇ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਗਵਾਹਾਂ’’ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਪੁਖਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਬਾਈਬਲੀ ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਵੀ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 17:6; 19:15; ਮੱਤੀ 18:16; 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 13:1; 1 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 5:19; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 10:28)।

ਮੱਤੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹ ਪਹਾੜ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਯਿਸੂ ਤਿੰਨਾਂ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਇਕ ਉੱਚਾ ਪਹਾੜ ਸੀ। ਪਰ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਇਕ ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸਹੀ-ਸਹੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ। ਜਦ ਪਤਰਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਘਟਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ‘‘ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜ’’ ਹੀ ਆਖਿਆ (2 ਪਤਰਸ 1:18)। ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਨਾਮੁਮਕਿੰਨ ਹੈ।

ਰਵਾਇਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਥਾਂ ਤਾਬੋਰ ਪਹਾੜ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਨਾਸਰਤ ਤੋਂ ਛੇ ਮੀਲ ਦੂਰ ਦੱਖਣੀ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਸੀ। ਇਹ ਪਹਾੜ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਖਰੀ ਗਿਆਤ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਿਤੀ ਕੈਸਰੀਆਂ ਫ਼ਿਲਿੱਪੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੁ ਦਿਨ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਹੋਵੇਗਾ (16:13)। ਪਰ ਤਾਬੋਰ ਪਹਾੜ ਸਿਰਫ਼ 1,800 ਫੁੱਟ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੀ ਉੱਚਾ ਹੈ ਜੋ ‘‘ਉੱਚੇ ਪਹਾੜ’’ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਮਸੀਹ ਦੇ ਵਕਤ ਤਾਬੋਰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੇ ਇਕ ਰੋਮੀ ਚੌਕੀ ਸੀ,² ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉੱਥੇ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਈਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਮੇਨ ਪਹਾੜ ਹੀ ਉਹ ਥਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ, ਜੋ ਕੈਸਰੀਆ ਫ਼ਿਲਿੱਪੀ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਚੌਦਾਂ ਮੀਲ ਸੀ ਅਤੇ 9,000 ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਉੱਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਗ੍ਰੰਥੀ (ਮਰਕੁਸ 9:14) ਐਨੀ ਦੂਰ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਗੈਰ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਣ।

ਥਾਂ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਸੁਝਾਅ ਮੇਰੇਨ ਪਹਾੜ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗਲੀਲ ਦੀ ਝੀਲ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਅਠ ਕੁ ਮੀਲ ਸੀ। ਇਹ 4,000 ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਚੋਟੀ ਫਲਸਤੀਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚੇਲੇ ਕੈਸਰੀਆ ਫ਼ਿਲਿੱਪੀ (16:13) ਤੋਂ ਕਫ਼ਰਨਾਹੁਮ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇਨ ਪਹਾੜ ਤੇ ਗਏ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ (17:24)।

ਆਇਤ 2. ਯਿਸੂ ਦੁਆ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ (ਲੂਕਾ 9:28)। ਦੁਆ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਗਿਆ। ‘‘ਰੂਪ ਬਦਲ ਗਿਆ’’³ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (*metamorphoō*) ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ‘‘*metamorphosis*’’ (ਕਾਯਾਪਲਟ) ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੈ। ਰੋਮੀਆਂ 12:2 ਅਤੇ 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 3:18 ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘‘ਬਦਲਣਾ’’ ਹੋਇਆ ਹੈ। *ਮੈਟਾਮੋਰਫ਼ੋਸਿਸ* ਉਸ ਬਾਹਰੀ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅੰਦਰੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਿਸੂ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਮੂਸਾ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਝਲਕਿਆ ਸੀ (ਕੁਰ 34:29-35), ਬਲਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦੇ

ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿੱਕਲਿਆ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 1:15; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 1:3)। ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਵਿਲਕਿੰਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਰੀਰਕ ਕਾਯਾਪਲਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ‘‘ਜਿਹੜਾ ਯਿਸੂ ਦੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਜਲਾਲ ਦੀ ਯਾਦ (ਯੂਹੰਨਾ 1:14; 17:5; ਫ਼ਿਲਿੱਪੀਆਂ 2:6-7) ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਉੱਚਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੈ (2 ਪਤਰਸ 1:16-18; ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 1:16),’’ ਰੂਪ ਬਦਲਣਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ‘‘ਖ਼ੁਦਾਈ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ’’ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ।^੧

ਉਹ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਚਮਕਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਚਾਨਣ ਜੇਹੇ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ। ਲੂਕਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ, ‘‘ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਚਿੱਟੀ ਅਤੇ ਚਮਕੀਲੀ ਹੋ ਗਈ’’ (ਲੂਕਾ 9:29)। ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਉਹ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਚਮਕਣ ਲੱਗੇ ਅਰ ਅਜਿਹੇ ਡਾਹਡੇ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ੀਬਾ ਓਹੋ ਜਿਹੇ ਚਿੱਟੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸੱਕਦਾ’’ (ਮਰਕੁਸ 9:3)। ਇਹ ਵਾਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨਾਟਕੀ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਉਘਾੜਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੁਰਗ ਵੱਲੋਂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਵੇਖੋ ਦਾਨੀਏਲ 7:9; ਮੱਤੀ 28:3; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 1:10; ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 1:16; 4:4; 7:13; 10:1)।

ਆਇਤ 3. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੂਕਾ ਨੇ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਤਿੰਨੇ ਰਸੂਲ ਇਹ ਸਭ ਹੋਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਵਿਡੰਬਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਚੇਲੇ ਮਸੀਹ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਗਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕੇ ਸਨ (ਲੂਕਾ 9:30-33; ਮੱਤੀ 26:36-45)। ਇਸ ਵਾਰ ਜਦ ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗੇ ਤਾਂ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਏ। ਲਿਖਤ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਛਾਣਿਆ, ਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਦਾ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣਾ ਢੁਕਵਾਂ ਸੀ। ਮੂਸਾ ਇਸਰਾਏਲ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਵੇਖੋ ਯਹੋਸ਼ੁਆ 1:17) ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ, ‘‘ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਇਕ ਨਬੀ ਖੜਾ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੁਕਮ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੇਗਾ’’ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 18:18)। ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਮੂਸਾ ਨਬੇ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ‘‘ਉੱਥੇ ਮੁਆਬ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਆਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰ ਗਿਆ।’’ ਤਦ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ‘‘ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਆਬ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦੂਣ ਵਿਚ ਬੈਠ-ਪਓਰ ਅੱਗੇ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਤੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ’’ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 34:5, 6)।

ਏਲੀਯਾਹ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਨਬੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸੀ। ਉਹ ਅਹਾਬ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੌਰਾਨ ਜਿਹੜਾ ਇਸਰਾਏਲ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਗੋਤ ਉੱਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਬਾਅਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ (1 ਰਾਜਿਆਂ 16:29-19:18)। ਏਲੀਯਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਣਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ।^੨ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੇ ਰੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਵਰੋਲੇ ਵਿਚ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਉਠਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (2 ਰਾਜਿਆਂ 2:11, 12)।

ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਨੂੰ ਸੀਨਾ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਮੁਕਾਸ਼ਫ਼ੇ ਮਿਲੇ ਸਨ (ਕੂਚ 24:12-18; 34:1-9; 1 ਰਾਜਿਆਂ 19:8-12)। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨਾਂਅ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ: ‘‘ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਦਾਸ ਮੂਸਾ ... ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ ... ਮੈਂ ਏਲੀਯਾਹ ਨਬੀ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਘੱਲਾਂਗਾ’’ (ਮਲਾਕੀ 4:5, 6)। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਕਿ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਇਕੱਠੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣਗੇ।^੩ ਇਹ ਲੋਕ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਦੋ

ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹਨ। ਯਿਸੂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਬੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨੇੜੇ ਹੈ (ਵੇਖੋ 5: 17, 18; ਲੂਕਾ 24:44; ਰੋਮੀਆਂ 10:4; ਅਫ਼ਸੀਆਂ 2: 14-16)।

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਹਾਪੁਰਖ ਯਿਸੂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਪਏ ਸਨ। ਮੱਤੀ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਲੂਕਾ 9:31 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ‘ਉਹਦੇ ਕੂਚ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਉਹਨੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਣ ਕਰਨਾ ਸੀ।’ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਖਾਲੀ ਦੇਣ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਣ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮਦਦ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ‘ਕੂਚ’ (exodos) ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਇਬਰਾਨੀਆਂ 11:22 ਵਿਚ ‘ਕੂਚ’ ਅਤੇ 2 ਪਤਰਸ 1: 15 ਵਿਚ ‘ਮੌਤ’ ਹੋਇਆ ਹੈ (KJV)।

ਆਇਤ 4. ਤਿੰਨਾਂ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਜਾਗ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਪਤਰਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਸਾਡਾ ਐਥੇ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਤਰਸ ਪੂਰੀ ਟੋਲੀ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲਣ ਲੱਗਾ, ਇਸ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਵੱਲੋਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਇਆ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਗਵਾਹ ਬਣਨ ਦਾ ਉਹਨੂੰ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਰਸੂਲ ਹੇਠਾਂ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਦਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਤਰਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਆਖਿਆ, ‘ਜੇ ਤੂੰ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਐਥੇ ਤਿੰਨ ਡੇਰੇ ਬਣਾਵਾਂ, ਇਕ ਤੇਰੇ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਮੂਸਾ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਏਲੀਯਾਹ ਲਈ।’ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਪਤਰਸ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਸੀ? ਇਸ ਆਇਤ ਵਿਚ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (skēnē) ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘ਡੇਰੇ’ (RSV), ‘ਪਨਾਹਗਾਹ’ (NIV) ਅਤੇ ‘ਸਮਾਧੀਆਂ’ (NLT) ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

‘ਡੇਰੇ’ ਤੰਬੂਆਂ ਜਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਪਰਬ ਦੌਰਾਨ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦ ਉਹ ਤੰਬੂਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ (ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 23:33-44)। ਇਸ ਪਰਬ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਪਰਿਵਾਰ ਇਸ ਹਫ਼ਤੇ ਦੌਰਾਨ ਡੇਰਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ। ਡੇਰਿਆਂ ਦਾ ਪਰਬ ਤਿਸ਼ਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਭਲਾ ਪਤਰਸ ਪਰਬ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਡੇਰੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ? ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਰੂਪ ਬਦਲਣਾ ਪਸਾਹ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਲੀਬ ਵਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤਿਸ਼ਰੀ (ਅਕਤੂਬਰ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਚੁੰਗੀ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਲ ਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਲਟ ਤਰਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (17:24 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

‘ਪਨਾਹਗਾਹਾਂ’ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਯਿਸੂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ (ਲੂਕਾ 9:33), ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਰਾਤ ਉੱਥੇ ਕੱਟਣ ਲਈ ਪਤਰਸ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਟਹਿਣੀਆਂ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਆਰਜੀ ਕੋਟ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੀ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਨਵਾਜ਼ੀ ਵਾਲੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਦੇਰ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਲਾਭ ਮਿਲ ਸਕੇ।

‘ਸਮਾਧੀਆਂ।’ ਤੰਬੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਤੰਬੂ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਥਾਂ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਇਸਰਾਏਲੀ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ (ਕੂਚ 25: 1-27:21)। ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਆਦਰ ਅਤੇ ਜਲਾਲ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਪਤਰਸ ਯਿਸੂ, ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸਮਾਧੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਤਿੰਨੋਂ ਜਠੇ ਤੇਜ਼ ਪਾਏ ਹੋਣ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਨ (ਲੂਕਾ 9:32), ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਤਰਸ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ

ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸਨਮਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਤਰਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਆਈ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਗਲਤ ਸੀ। ਲੂਕਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ ਭਈ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ’ (ਲੂਕਾ 9:33)। ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਭਈ ਕੀ ਉੱਤਰ ਦੇਵੇ’ ਕਿਉਂਕਿ ‘ਉਹ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਏ ਸਨ’ (ਮਰਕੁਸ 9:6)। ਪਤਰਸ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਜ਼ਬਾਤ ਵਿਚ ਐਨਾਂ ਵਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਸੱਚੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਚੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਆਇਤ 5. ਉਹ ਅਜੇ ਬੋਲਦਾ ਹੀ ਸੀ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਵਿੱਚੋ ਹੀ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਖੁਦਾ ਨੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਭੈਭੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਜੋਤਮਾਨ ਬੱਦਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਛਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਪਰ ਬਾਈਬਲ ਦੀ ਘਟਨਾ ਜਿਹੜੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਚਮਕਦਾਰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਧੂਏਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ,⁷ ਬਾਅਦ ਦੇ ਯਹੂਦੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਦੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਖੁਦਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਅਰਥ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਸੁਝਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਓਟ ਸੀ। ਓਟ ਨਾਲੋਂ ਦਿਤੇ ਵੱਧੀ ਫਤਹਿ ਜਲਾਲੀ ਛਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।⁸ ਮਸੀਹੀ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਖ਼ਾਸ ਬੁਲਾਰੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ।⁹

ਖੁਦਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੱਦਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪਰਸਿੰਨ ਹਾਂ। ਉਹ ਵੀ ਸਣੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਤਰਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਇਸੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ‘ਪਿਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੋਲੋਂ ਆਦਰ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੀ ਸੀ।’ ਰਸੂਲ ਨੇ ਬੱਦਲ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੇ ਮੁਕਾਸ਼ਫੇ ਨੂੰ ‘ਭੜਕ ਵਾਲਾ ਤੇਜ਼’ ਦੱਸਿਆ (2 ਪਤਰਸ 1:17)। ਪਿਤਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੂਸਾ, ਏਲੀਯਾਹ ਅਤੇ ਯਿਸੂ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਖੁਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਮਸੀਹ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਐਲਾਨ ਯਿਸੂ ਦੇ ਬਪਤਿਸਮੇ ਵੇਲੇ ਕਹੀ ਗਈ ਖੁਦਾ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੇ ਸੀ (3:17 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਉਸ ਨੇ ਜੋੜਿਆ, ‘ਉਹਦੀ ਸੁਣੋ!’ ਇਹ ਤਾੜਨਾ ਖ਼ਾਸਕਰ ਪਤਰਸ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰਨ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਝਿੜਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ (16:21-23)। ਯਿਸੂ ਹੀ ਉਹ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਵਾਲਾ ਨਬੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 18:15, 19; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 3:22, 23; 7:37)। ਅੱਜ ਸਿਰਫ਼ ਉਹੀ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬੁਲਾਰਾ ਹੈ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 1:1, 2)। ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਬਦੀ ਇਨਾਮ ਪਾਉਣ ਲਈ ‘ਮਸੀਹ ਦੇ ਨਿਆਉਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਣ ਦੇ ਅੱਗੇ’ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ (2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 5:10)।

ਆਇਤ 6. ਖੁਦਾ ਦੀ ਖੋਫ਼ਨਾਕ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਾਲ, ਪਤਰਸ, ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਦੀ ਇਕ ਸੁਭਾਵਕ ਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਆਈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਡਰੇ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਿਰਨਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਆਪਣਾ ਚਿਹਰਾ ਲਾਉਣਾ ਬੜੀ ਦੀਨਤਾ ਅਤੇ ਆਦਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ। ਜਦ ਲੋਕ ਖੁਦਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮੂੰਹ ਭਾਰ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ (ਉਤਪਤ 17:3; ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 9:24; ਯਹੋਸ਼ੁਆ 5:14; ਨਿਆਈਆਂ 13:20; 1 ਰਾਜਿਆਂ 18:39; ਹਿਜ਼ਕੀਏਲ 1:28; 3:23; 43:3; 44:4)। ਤਿੰਨਾਂ ਚੇਲਿਆਂ ਦਾ ਅਦਬ ਨਾਲ ਝੁਕ ਜਾਣਾ ਬੜੇ ਭੈ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਖੁਦਾ ਦੇ ਜਲਾਲ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਹੀ, ਵੇਖ ਲੈਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਵੇਖੋ

ਨਿਆਈਆਂ 6:22, 23; 13:20-22)।

ਆਇਤ 7. ਯਿਸੂ ਨੇ ਨੇੜੇ ਆਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਉੱਠੋ ਅਤੇ ਨਾ ਡਰੋ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕੇ ਤਸੱਲੀ ਦਿੱਤੀ (ਵੇਖੋ 8:3, 15; 9:20, 25, 29; 14:36; 20:34) ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਲੇਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ (ਵੇਖੋ 9:2, 22; 14:27; 28:10)। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 1:17, ਆਇਤਾਂ 6 ਅਤੇ 7 ਦੇ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਜਦ ਮਸੀਹ ਦਾ ਇਕ ਦਰਸ਼ਣ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ 'ਉਹਦੇ ਪੈਰੀ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗੂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।' ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੇ ਯੂਹੰਨਾ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਂ ਡਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਆਇਤ 8. ਯਿਸੂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਯਕੀਨ ਦੁਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੇਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਉੱਠੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇੱਕਲੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਡਿੱਠਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ NASB ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਤੋਂ ਬਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨਾਨੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤੱਥ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਇਕੱਲਾ ਸੀ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅੰਬਾਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੁਦਾ ਦੀ ਇਲਾਹੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਪਰਤੀਕ ਬੱਦਲ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਗਾਇਬ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸਕੂਨ ਮਿਲਿਆ।

ਏਲੀਯਾਹ ਬਾਰੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ (17:9-13)

ਜਾਂ ਉਹ ਪਹਾੜੋਂ ਉੱਤਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਭਈ ਜਦ ਤੀਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾ ਜੀ ਉੱਠੇ ਇਸ ਦਰਸ਼ਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸਿਓ।¹⁰ ਤਦ ਉਹ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਫੇਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਕਿਉਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਏਲੀਯਾਹ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ? ¹¹ ਉਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਏਲੀਯਾਹ ਠੀਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਤੇ ਕੁਝ ਬਹਾਲ ਕਰੇਗਾ। ¹² ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਭਈ ਏਲੀਯਾਹ ਤਾਂ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਸੋ ਉਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਦੁੱਖ ਪਾਵੇਗਾ। ¹³ ਤਦ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਜੋ ਉਹ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਆਇਤ 9. ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਰਸੂਲਾਂ ਨੇ ਰਾਤ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਕੱਟੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਲੂਕਾ 9:37 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਅਗਲੇ ਦਿਨ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਭਈ ਜਦ ਤੀਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾ ਜੀ ਉੱਠੇ ਇਸ ਦਰਸ਼ਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸਿਓ। ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੋਅਜਜ਼ੇ ਦੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਅਤੇ ਮਸੀਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਮੋਸ਼ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ (ਵੇਖੋ 8:4; 9:30; 12:16; 16:20)। ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਫੈਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਇਕ ਫ਼ੌਜੀ ਮਸੀਹਾ ਦੀ ਆਸ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਦੁਨਿਆਵੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਗਲਤ ਕਰ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਮਸੀਹ ਦੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਚਿਆਈਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ: (1) ਯਿਸੂ ਦਾ ਇਲਾਹੀ ਹੋਣਾ, (2) ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਮਰਨ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ, (3) ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਸੱਚ, ਅਤੇ (4) ਉਸ ਦੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹੋਣਾ (2 ਪਤਰਸ 1:16-18)।

‘ਦਰਸ਼ਣ’ ਦਾ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*horama*) ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਭਾਵੇਂ ‘ਦਰਸ਼ਣ’ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੈ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 9:10; 10:3; 11:5; 12:9; 16:9; 18:9), ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ‘ਜੋ ਵੇਖਿਆ ਹੈ’ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 7:31 ਵਿਚ ਬਲਦੀ ਹੋਈ ਝਾੜੀ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੂਸਾ ਨੇ ‘ਉਸ ਦਰਸ਼ਣ ਤੋਂ ਅਚਰਜ ਮੰਨਿਆ’ (ਵੇਖੋ ਕੁਝ 3:3)। ਆਇਤ 9 ਲਈ NIV ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ‘ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸਣਾ।’

ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮੌਤ ਅਤੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ (ਵੇਖੋ 16:21)। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਧੇਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਬਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਫ਼ਤਹਿ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਆਇਤ 10. ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਦੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਫੇਰ ਗੂੰਥੀ ਕਿਉਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਏਲੀਯਾਹ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਮਲਾਕੀ 4:5 ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਸੀ: ‘ਵੇਖੋ, ਮੈਂ ਏਲੀਯਾਹ ਨਬੀ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਘੱਲਾਂਗਾ। ਏਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਯਹੋਵਾਹ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਭੈਅਦਾਇਕ ਦਿਨ ਆਵੇ।’ ਇਸ ਲਿਖਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਗੂੰਥੀ ਇਹ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਏਲੀਯਾਹ ਦੇਹ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆਵੇਗਾ।¹⁰ ਜੋ ‘ਪਹਿਲਾਂ’ ਤੋਂ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਕਿਆਮਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰੂਪ ਬਦਲਨਾ ਇਸ ਨਬੂਵਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਏਲੀਯਾਹ ਦਾ ਮਸੀਹ ਤੋਂ ‘ਪਹਿਲਾਂ’ ਆਉਣਾ ਹੋਣਾ ਸੀ।¹¹ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਉਹ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯਿਸੂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਆਇਤ 11. ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ‘ਏਲੀਯਾਹ ਠੀਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਭੇ ਕੁਝ ਬਹਾਲ ਕਰੇਗਾ।’ ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਗੂੰਥੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਸੀ। ਇਹ ਮਲਾਕੀ ਨਬੀ ਦੀ ਉਸ ਨਬੂਵਤ ਦੀ ਹੀ ਤਸਦੀਕ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਏਲੀਯਾਹ ਆਣ ਕੇ ‘ਪਿਉਂਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਬਾਲਕਾਂ ਵੱਲ ਅਤੇ ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਪਿਉਂਵਾਂ ਵੱਲ ਮੋੜੇਗਾ’ (ਮਲਾਕੀ 4:6)। ‘ਸੱਭੇ ਕੁਝ’ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮਸੀਹੀ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਏਲੀਯਾਹ ਨੂੰ ਉਹ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣੀ ਸੀ ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਮਸੀਹਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ‘ਸੱਭੇ ਕੁਝ ਬਹਾਲ ਕਰੇਗਾ’ ਮਸੀਹਾ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੋਬਾ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਨਾ ਸੀ।¹²

ਆਇਤ 12. ਫਿਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ: ‘ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਭਈ ਏਲੀਯਾਹ ਤਾਂ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਸੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ।’ ਪਰੂ ਨੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਿਚ ਗੂੰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਅਸਹਮਤੀ ਜਤਾਈ। ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਨਬੀ ਦੇ ਫੇਰ ਤੋਂ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ (ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 1:19, 21), ਜਦਕਿ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ‘ਏਲੀਯਾਹ ਦੇ ਆਤਮਾ ਅਰ ਬਲ ਨਾਲ [ਮਸੀਹ ਦੇ ਅੱਗੇ]’ ਭੇਜਿਆ ਸੀ (ਲੂਕਾ 1:17)। ‘ਏਲੀਯਾਹ’

(ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਪਰ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਤੋਬਾ ਕਰਨ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (3:7-10; 11:16-18; 21:25)। ਯੂਹੰਨਾ ਭਾਵੇਂ ਧਰਤੀ ਪੁਰਖ ਸੀ ਪਰ ਹੇਰੋਦੇਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਵਾ ਕੇ ਮਰਵਾ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ (14:3-12)। ਯਿਸੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਦੁੱਖ ਪਾਉਣਾ ਸੀ।

ਆਇਤ 13. ਯਿਸੂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਬਾਅਦ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਜੋ ਉਹ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਮੌਕੇ ਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਸੀ, ‘‘ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਏਲੀਯਾਹ ਇਹੋ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਮੰਨੋ’’ (11:14)। ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਉੱਤਰਦਿਆਂ ਪਤਰਸ, ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਚੇਤੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ

~~~ ਸਬਕ ~~~

ਖੁਦਾ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ (ਅਧਿਆਇ 17)

1. ਕਈ ਵਾਰ ਖੁਦਾ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਸੁਰਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (17:1-13)। ਪਹਾੜ ਤੇ ਯਿਸੂ ਦਾ ਜਲਾਲੀ ਹੋਣਾ ਇਕ ਸੁਰਗੀ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਪਰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵਚਨ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਗੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਖਿਆਲ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ (2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 4:16; 5:1-7; 2 ਪਤਰਸ 3:13)।

2. ਖੁਦਾ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਰੀਰਕ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਦਾਇਰਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (17:14-23)। ਤਿੰਨੇ ਰਸੂਲ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪਹਾੜ ਤੇ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਮਿਹਨਤ ਵਿਚ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰੋਜ਼ਮਰੱਗਾ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਚਰਚ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਬੂਟੇ ਉੱਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ‘‘ਬੰਦਗੀ ਲਈ ਆਓ। ਸੇਵਾ ਲਈ ਜਾਓ।’’

3. ਖੁਦਾ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨੀ, ਸਿਆਸੀ ਦਾਇਰਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ (17:24-27)। ਮਹਿਸੂਲ ਦੇਣ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਦੀ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ (22:21)। ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਲਈ ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਵੀ ਇਹੀ ਨਿਯਮ ਦੱਸਿਆ (ਰੋਮੀਆਂ 13:1-7)। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਚੰਗੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ, ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 25:11)।

ਯਿਸੂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲਣਾ (17:1-8)

ਯਿਸੂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲਣਾ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਤੱਥ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

1. ਪੁਰਾਣਾ ਅਹਿਦਨਾਮਾ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਿਟ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਸੀ। ਸ਼ਰ੍ਹਾ ‘‘ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਦੇ ਨੇੜੇ’’ ਸੀ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 8:13)। ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਨੇ ਲੈਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਸਭ ਲੋਕ ਹੋਣੇ ਸਨ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 8:7-12)।

2. ਮੌਤ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਡਾ ਵਜੂਦ ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਾੜ ਤੇ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਦੀ

ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਾਲ ਇਹੀ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਤ ਸਰੀਰਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚੋਂ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ (ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਪੋਥੀ 12:5)। ਸਰੀਰਕ ਮੌਤ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਤਮਾ ਦਾ ਜੁਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ (ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਪੋਥੀ 12:7; ਯਾਕੂਬ 2:26)। ਰੂਹਾਨੀ ਮੌਤ ਰੂਹ ਦਾ ਖੁਦਾ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋਣਾ ਹੈ (2 ਥੱਸਲੁਨੀਕੀਆਂ 1:9)।

3. *ਮਰਨ ਤੇ ਸਾਡੀ ਪਛਾਣ ਗੁਆਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।* ਪਤਰਸ, ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਛਾਣਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੂਸਾ ਅਜੇ ਵੀ ਮੂਸਾ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਅਜੇ ਵੀ ਏਲੀਯਾਹ ਹੀ ਸੀ। ਮੰਗਤਾ ਲਾਜ਼ਰ ਅਜੇ ਵੀ ਅਬਰਾਹਾਮ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲਾਜ਼ਰ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਅਜੇ ਵੀ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਪਿਆ ਉਹੀ ਆਦਮੀ ਸੀ (ਲੂਕਾ 16:19-31)। ਪੌਲਸ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜਾਣਦਾ ਸੀ (2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 4:14; 1 ਥੱਸਲੁਨੀਕੀਆਂ 2:19, 20)। ਥੱਸਲੁਨੀਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਲੇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ (1 ਥੱਸਲੁਨੀਕੀਆਂ 4:13-18)।

4. *ਮਸੀਹ ਬੰਦਗੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਹੈ।* ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਮਹਾਨ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਮਸੀਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਸਨ ਜਦਕਿ ਉਹ ਇਲਾਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਰ ਯਿਸੂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

5. *ਮਸੀਹ ਅੱਜ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬੁਲਾਰਾ ਹੈ।* ਮੂਸਾ ਵਾਅਦੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਵੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬੁਲਾਰਾ ਸੀ (ਕੂਚ 3; 4); ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਨਬੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਯਹੂਦਾ ਅਤੇ ਇਸਰਾਏਲ ਲਈ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬੁਲਾਰਾ ਸੀ। ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਬਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬੁਲਾਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਯਿਸੂ ਹੈ (17:5; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 1:1, 2)। ਬਾਅਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਬੀ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਾਅਦ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਸ਼ਫਾ ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਯਹੂਦਾ 3)।

ਵਿਦਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੌਤ (17:3)

ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਤੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਲੂਕਾ 9:31 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ‘ਕੂਚ’ (exodos) ਦਾ ਸੀ। ਮੌਤ ਸਰੀਰਕ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚੋਂ ਆਤਮਿਕ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਹੈ (ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਪੋਥੀ 12:5, 7; ਫ਼ਿਲਿੱਪੀਆਂ 1:19-21)। ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮੌਤ ਗੁਮਨਾਮੀ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੜ ਰਹੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁਟ ਕੇ ਸੁਰਗੀ ਘਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ (ਯੂਹੰਨਾ 14:1-6; 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 5:1-4)। ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਏਲੀਯਾਹ ਨੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੇ। ਮੌਤ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦੁਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਮਰ ਕੇ ਫੇਰ ਜੀ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਬਰ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 15:50-58)। ਉਹ ਸਾਡੇ ਆਖ਼ਰੀ ਵੈਰੀ ਉੱਤੇ ਫ਼ਤਹਿਮੰਦ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਫ਼ਤਹਿ ਵਿਚ ਭਾਈਵਾਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 15:25, 26)।

ਏਲੀਯਾਹ ਜਿਹੜਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ (17:9-13)

ਜਦ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥੀ ਕਿਉਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਏਲੀਯਾਹ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ

ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ' (17: 10), ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਅਧਾਰ ਮੇਰੇ ਰੱਬੀਆਂ ਦੀ ਗੀਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸੀ। ਉਹ ਮਲਾਕੀ ਨਬੀ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ (ਮਲਾਕੀ 4:5, 6)।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 'ਏਲੀਯਾਹ ਤਾਂ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆ' (17: 12)। 'ਤਦ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਜੋ ਉਹ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ' (17: 13)। ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਯੂਹੰਨਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਹ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਏਲੀਯਾਹ ਹੀ ਸੀ (11: 14)। ਇਕ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਯੂਹੰਨਾ ਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ਕਰੀਯਾਹ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ 'ਏਲੀਯਾਹ ਦੇ ਆਤਮਾ ਅਰ ਬਲ ਨਾਲ' ਆਉਣਾ ਸੀ (ਲੂਕਾ 1: 17)। ਤਾਂ ਫਿਰ ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਏਲੀਯਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਯੂਹੰਨਾ 1: 21)? ਬੇਸ਼ੱਕ ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਏਲੀਯਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਯਿਸੂ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ। ਯੂਹੰਨਾ ਉਸੇ ਰੂਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਏਲੀਯਾਹ ਨਬੂਵਤ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਵਚਨ ਦੇਹਧਾਰੀ ਹੋਇਆ ਏਲੀਯਾਹ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਏਲੀਯਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਆਰ. ਟੀ. ਫ੍ਰਾਂਸ, *ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ*, ਦ ਟਿੰਡੇਲ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਜ਼ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1985), 262. ²ਵੇਖੋ ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਵਾਰਜ਼ 2.20.6; 4.1.8. ³ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਲਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ "transfigured" ਲਾਤੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ (*transfiguratus est*) ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਜੈਕ ਪੀ. ਲੂਈਸ, *ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਲ ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ*, ਭਾਗ 2, ਦ ਲਿਵਿੰਗ ਵਰਡ ਕਮੈਂਟਰੀ [ਆਸਟਿਨ, ਟੈਕਸਸ: ਸਵੀਟ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1976], 44.) ⁴ਜ਼ੋਂਡਰਵਨ ਇਲੱਸਟ੍ਰੇਟਡ ਬਾਈਬਲ ਬੈਕਗ੍ਰਾਊਂਡਜ਼ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਅੰਕ 1, *ਮੈਥਿਊ, ਮਾਰਕ, ਲੂਕਾ, ਸੰਘਾ. ਕਲਿੰਟਨ ਈ. ਆਰਨੋਲਡ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਜ਼ੋਂਡਰਵਨ, 2002)*, 106 ਵਿਚ ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਵਿਲਕਿੰਸ, 'ਮੈਥਿਊ।' ⁵ਦੂਜਾ ਬੰਦਾ ਹਨੋਕ ਸੀ (ਉਤਪਤ 5:24)। ⁶*ਡਿਯੂਟਰੋਨੋਮੀ ਰੱਬਾਹ* 3. 17. ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਲਈ ਮੂਸਾ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਆਉਣਾ ਸੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਕਈ ਹਵਾਲੇ ਏਲੀਯਾਹ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ (11: 14 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ; 17: 10-12)। ਏਲੀਯਾਹ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲਈ ਵੇਖੋ ਕ੍ਰੇਗ ਐਸ. ਕੀਨਰ, *ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਗੌਸਪਲ ਆਫ ਮੈਥਿਊ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਜ਼ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1999)*, 439-40, n. 122. ⁷ਵੇਖੋ ਕ੍ਰੂਚ 13:21, 22; 16:10; 24:15-18; 40:34-38; ਗਿਣਤੀ 9:17; 11:25; ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 1:33; 5:22; 1 ਰਾਜਿਆਂ 8:10-13. ⁸ਰੋਬਰਟ ਐਚ. ਗੁੰਡਰੀ, *ਮੈਥਿਊ: ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਹਿਜ਼ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਂਡ ਬਿਬਲੀਕਲ ਆਰਟ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਜ਼ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1982)*, 344. ⁹ਵੇਖੋ ਡੋਨਲਡ ਏ. ਹੈਗਨਰ, *ਮੈਥਿਊ 14-28*, ਵਰਡ ਬਿਬਲੀਕਲ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਜਿਲਦ 33ਬੀ (ਡਲਾਸ: ਵਰਡ ਬੁਕਸ, 1995), 493. ¹⁰ਸੀਰਾਚ 48:10, 11; ਮਿਸ਼ਨਾਹ *ਏਡਿਓਬ* 8.7; *ਸੋਟਰ* 9.15; *ਬਾਬਾ ਮੇਸੀਆ* 3.4, 5; *ਟਾਲਮੁਡ ਏਰੁਥਿਨ* 43ਬੀ। ਵੇਖੋ ਜੌਹਨ ਲਾਈਟਫੁੱਟ, *ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਫ਼ਰਾਮ ਦ ਟਾਲਮੁਡ ਐਂਡ ਹੈਬ੍ਰੇਕਾ: ਮੈਥਿਊ-1 ਕੋਰਿੰਥੀਅੰਜ਼*, ਅੰਕ 2, *ਮੈਥਿਊ-ਮਾਰਕ (ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1859; ਰੀਪ੍ਰਿੰਟ, ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਬੇਕਰ, 1979)*, 244-46.

¹¹ਜਸਟਿਨ ਮਾਰਟਿਰ *ਡਾਇਲਾਗ ਵਿਦ ਟ੍ਰਾਇਡੋ* 8; 49. ¹²ਹੈਗਨਰ, 499.